

HUMANITIES INSTITUTE
Serhat Tertemiz, MA

VERGİ HIRSIZI (1933)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış *Vergi Hırsızı* adındaki mektep temsili 1933 yılında İstanbul'da bulunan Devlet Matbaası/Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmıştır. Dönemin hükümeti tarafından halkevleri ve okullarda sahnelenmesi için yazılmış olan piyes yirmi sayfalık bir hacme sahip, tek perdeden oluşan bir güldürüdür. Devletten vergi kaçırarak Demir adlı başoyuncunun gelecekte yaşayabileceği sıkıntılar rüyalar aracılığıyla seyirciye/okura aktarılır. Vergi toplayamayan devletin kurumlarının işleyemeyeceği ve çökeceği didaktik bir biçimle anlatılır. Oyunda verilmek istenen ana iletiler; haksız yoldan elde edilen kazancın insana huzur getirmeyeceği, devletten vergi kaçırılmaması gerektiği ve devletle ulusun dayanışması gerektiğidir. 1930'lu yılların Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ıslahatları, devrimleri ve iç siyaset anlayışı doğrultusunda kaleme alınmış olan eserin ana amacı halkı eğitmek ve ideal vatandaş tipinin nasıl olması gerektiğini göstermektir. Oyunun sahnelendiği dekor ise Demir'in evidir. Varsıl bir kişilik olarak sahnenin zengin bir dekora sahip olduğu düşünülebilse de pek detay verilmez. Oyundaki gerçek vaka zamanının ne zaman ya da hangi dönem olduğu bilinmese de vakanın Cumhuriyet döneminde geçtiği tahmin edilebilir. Piyenin kaleme alınmış olduğu dönem, dünya genelinde iktisadi bir buhranın yaşandığı ve devletin vatandaşın ödeyeceği en küçük vergiye bile ihtiyaç duyduğu bir dönemdir. Tiyatro sanatının uygulamalarını bir tür araç olarak kullanan yazarın asıl amacı bir dünya görüşünü savunmak ve halkı eğitmektir. Dolayısıyla müellif güdümlüdür.

Özet

Yıllar önce kasabadan ayrılıp gurbete gitmiş olan Yusuf kasabaya geri dönmüştür. Gençliğini birlikte geçirdiği dostu Demir'i ziyareti sırasında çalışmaktan ve ailelerinden bahsederler. Yedi çocuk sahibi olan Yusuf çok çalışarak kendine bir hayat kurmuşken Demir onun aksine babasından miras kalan mülklerin gelirleriyle yaşamını idame ettirmektedir. Çalışmaktan hiç hoşlanmaz ve iki çocuğa bakmakta ciddi zorluk çeker. Oğullarından biri olan Cevat iyi bir eğitim alıp mühendis olmuştur. Ancak Orhan sürekli haylazlık yapmaktadır ve bundan dolayı öğretmenleri tarafından cezalandırılır. Demir, ilerlemiş yaşına rağmen Yusuf'u oldukça sağlıklı ve dinç görmüştür. Kendisiye midesinde rahatsızdır. Yusuf Demir'e çok çalışarak genç ve diri kaldığını söyler. Ayrıca yedi çocuk babası olarak ülkenin çalışacak insana ihtiyaç duyduğunu ve yaşlandığında çocuklarının kendisine bakacağını söyler. Demir Yusuf'u şaşkınlıkla dinler. Zira kendisi çalışmayı hiç sevmez ve vergi kaçırarak kazanç elde etmektedir. Sahibi olduğu emlakın değerini olduğundan düşük göstererek vergi kaçırmaktadır. Yusuf, vergi hırsızlığı yapan arkadaşını ayıplar ve evi terk eder. O andan sonra vicdan azabı yaşamaya başlayan Demir gece boyunca farklı kâbuslar görür. Farklı kâbuslarda görmüş olduğu polis, öğretmen, subay, Cevat ve hastabakıcı ödenmeye vergiler nedeniyle işsiz kalmışlardır. Devletin hem toplumun hem de bireyin çıkarına hizmet ettiğini anlayan Demir kaçırılmış olduğu vergileri devlete geri ödemediği için huzur bulamayacağına kanaat getirir. Vergi hırsızlığıyla kazandığı parayı alıp devlete iade etmek için evden ayrılır.

Kişiler

<i>Demir</i>	Başoyuncu bir emlak zengindir. Vergi hırsızlığı yaparak kazanç sağlar.
<i>Yusuf</i>	Hayatını çalışarak kazanan bir karakterdir. Demir'in eski bir arkadaşısıdır.
<i>Cevat</i>	Demir'in büyük oğludur. Mühendistir. Çalışkandır.
<i>Orhan</i>	Demir'in küçük oğludur. Öğrencidir. Tembeldir.
<i>Hırsız</i>	Demir'in parasını çalan bir hırsızdır.
<i>Polis</i>	Görevine son verilmiş bir polistir.
<i>Muallim</i>	Görevine son verilmiş bir öğretmendir.
<i>Ecnebi Zabıt</i>	Kasabayı işgal eden ordunun subaylarından biridir.
<i>Türk Zabiti</i>	Ülkesini savunmaktan aciz bir duruma düşmüş bir Türk subayıdır.
<i>Hastabakıcı</i>	Görevine son verilmiş bir hastabakıcıdır.

Detaylı Olay Örgüsü

Demir ile Yusuf'un Çalışmak Konusunda Fikir İhtilafına Düşmesi Sahne dekoru bir odadır. Sol tarafta bir sedir ve onun arkasında bir yazıhane yahut dolap vardır. Sağ taraftaysa iki iskemle ve kapı bulunmaktadır. Perde açıldığında Demir sedire yaslanmış elindeki gazeteyi yelpaze olarak kullanmaktadır. Yusuf ise onun karşısındaki sandalyeye oturmuş kahve içmektedir. Orhan odanın bir köşesinde yazı yazmakla meşguldür. Sahne 1'de Demir Yusuf'a en azından yirmi yıldır görüşmemiş olduklarını söyler. Yusuf ise görüşmeyeli neredeyse otuz yıl olmuş olduğunu söyler. Demir, Yusuf'la en son görüşmelerinin üstünden otuz yıl geçmiş olmasına ve elli yaşına girmiş olmalarına şaşırır. Demir Yusuf'a kırk yaşında bile göstermediğini ve sıhhatinin yerinde görüldüğünü söyler. Yusuf Demir'e görüldüğü gibi sıhhatinin yerinde olduğunu söyler. Demir Yusuf'a midesinde ne durumda olduğunu sorar. Zira Demir yediklerini sindirmekte güçlük çektiğini dile getirir. Yusuf, sindirim sisteminde hiçbir sorun olmadığını ve sürekli çalıştığını söyleyerek karşılık verir. Demir ise babasından miras kalan üç emlak sayesinde çalışmaya ihtiyaç duymadan rahat bir hayat yaşamasına rağmen hastadır. Yusuf Demir'e şaşırarak bir durum olmadığını ve çalışmadığı için hasta olduğunu söyler. Yusuf'a göre çalışmak insanı dinç tutmaktadır. Aynı zamanda çalışmak insana neşe vermektedir.

İki Kardeşin Farklı Karakterlere Sahip Olmaları Sahne 2'de soldaki kapıdan Cevat içeriye girer. Ancak babasının misafiri olduğunu gördüğünde daha sonra gelebileceğini söyleyip kapıya yönelir. Ancak Demir Cevat'a Yusuf'un yabancı olmadığını ve onun önünde rahatça konuşabileceğini söyler. Demir Cevat'a yıllarca beraber yaşadıklarını ancak Yusuf'un daha sonra yabancı bir ülkeye gittiğini söyler. Demir Yusuf'a oğlunu takdim eder. Demir şakacı bir üslupla arkadaşının ziyaretinden duyduğu memnuniyeti dile getirir. Ardından Cevat'ın bir mühendis olduğunu ve kasaba yolu üzerindeki köprü projesini onun yürütmekte olduğunu söyler. Orhan ise ders çalışıyor gibi görünse de oldukça haylazdır. Demir, Orhan'ın Cevat'a benzeyip iyi bir eğitim almasını umut etmektedir. Orhan'ın ders çalışmasının sebebi öğretmeni tarafından cezalandırılmış olmasıdır. Orhan, bir yabancıyla yanında küçük düşürülüp azarlandığı için hiddetlenir ve sitemkâr bir üslupla babasına söylenir. Cevat Demir'e

öfkelenen ve söylenen Orhan'a çıkışır. Babasına saygısızlık ettiği için onu ayıplar ve üslubuna dikkat etmesi gerektiğini söyler. Orhan, göstermiş olduğu gayrete rağmen bir yabancıнын önünde babası tarafından azarlanmayı hoş karşılayamadığını söyler. Demir Orhan'a çalışmamak için bahaneler uydurduğunu zira onun gözlerinden uyku aktığını söyler. Cevat da Orhan'a uyumasını, yarın sabah erken kalkıp ödevini bitirmesini ve gerektiği takdirde kendisine yardım edeceğini söyler. Orhan kağıtlarını toplayıp odadan ayrılır.

Demir'le Yusuf'un Farklı Dünya Görüşlerine Sahip Olmaları Sahne 3'de Yusuf Demir'e çocuklarını sevdiğini söyler. Demir Yusuf'a yedi çocuğun kendisine yük olup olmadığını sorar. Yusuf, ülkenin askere, çiftçiye ve işçiye ihtiyacı olduğunu dolayısıyla çocuk yetiştirmekten hiç yorulmadığını söyler. Demir Yusuf'un şaka yaptığını düşünse de Yusuf yorgunluktan başka türlü bir zevk aldığını ve sayısı kaç olursa olsun sahip olacağı her çocuktan mutluluk duyacağını söyler. Demir Yusuf'a ihtiyarladığında yorulacağını söylese de Yusuf o zaman da çocuklarının kendisiyle ilgileneceğini söyler. Sayıca çok çocuk sahibi olmanın faydalarından bahseden Yusuf, altıncı çocuktan sonra devletin kendisinden yol vergisi almadığını söyler.

Demir'in Yusuf'a Vergi Kaçırıldığını İtiraf Etmesi ve Yusuf'un Demir'i Ayıplaması Vergilerin çokluğundan dert yanan Demir'e Yusuf, devletin toplanan vergilere ihtiyacı olduğunu ve ülkenin bu sayede gelişip kalkındığını söyler. Vergilerin kendisine fazla geldiğini söyleyen Demir, az vergi ödemenin yolunu bulmuştur. Sahip olduğu emlakların değerini olduğundan düşük göstermiş olan Demir bu sayede iki yıl içinde yüz yirmi buçuk lira kâr elde etmiştir. Başlangıçta Yusuf Demir'in söylediklerine ve böyle bir sahtekârlık yapmış olduğuna inanmak istemez. Ancak Demir'in devletten vergi kaçırıldığını öğrendiğinde Yusuf onu ayıplar. Demir, devletin bu kadar küçük bir meblağa ihtiyaç duymadığını ve onun hiçbir şey kaybetmediğini söyleyerek kendini aklamaya çalışır. Yusuf Demir'e yaptığı şeyin yanlış hatta hırsızlık olduğunu söyler. Demir Yusuf'un ithamları karşısında öfkelenirse de ona sakince karşılık verir. Demir'e, yaptığı haksızlığın bir gün cezasını çekebileceğini söyleyen Yusuf evden ayrılmak üzeredir. Demir Yusuf'u öğle yemeğine davet eder. Ancak Yusuf yemeğe gelemeceğini zira haram lokma yemeyeceğini söyler. Demir Yusuf'a tuhaf davrandığını ve yarın onu beklediğini söyler. Yusuf, tövbe etmediği ve yanlışını düzeltmediği sürece onunla görüşmeyeceğini söyler. Yusuf gittikten sonra Demir onun aksi tabiatlı olduğunu, midesinde yeniden bir ağırlık olduğunu, devletin onun parasına ihtiyaç duymadığını ve devletin ona para vermesi gerektiğini söyleyerek gözlerini kapatır ve uykuya dalar.

Vergi Hırsızlığı Nedeniyle Emniyet Mensuplarının Görevine Son Verilmesi Sahne 4'de Demir yavaş yavaş horlamaya başlarken sahnenin arkasındaki pencereden içeri bir hırsızın girdiği görülür. Hırsız cebinden çıkardığı bıçakla Demir'i dürtüp uyandırır. Karşısında hırsızın gören Demir korku içinde ne yapacağını bilemez. Hırsız Demir'i sessiz kalması için tehdit eder. Aksi halde onu öldüreceğini söyler. Hırsız Demir'e hayıflanmasının yersiz olduğunu, soyulmanın olağan bir durum olduğunu ve para istediğini söyler. Demir yoksul olduğunu ve kendisinde para olmadığını savunur. Hırsızın onun boğazını sıkması üzerine çekmecedeki parayı çıkarıp verir. Hırsız Demir'e daha fazla para biriktirmesini ve yeniden geleceğini söyler. Hırsız evi terk ettiğinde Demir polis çağırır. Pencerenin yanında beliren polise durumu anlatıp yardım isteyen Demir'e, vergi kaçırıldığı için artık devletin polise para ödeyemediğini ve polis olmadığını söyler. Artık suçlularla mücadele edecek bir emniyet gücü yoktur. Verilen düşük ücretler için hayatını tehlikeye attığı dönemler geride kalmıştır. Kâbustan uyanan Demir telaş içinde çekmecesini kontrol eder. Paranın çekmecedeki olduğunu gören Demir rahatlar ve tekrar uyur.

Vergi Hırsızlığı Nedeniyle Öğretmenlerin Görevine Son Verilmesi Sahne 5'de Orhan bir çocuktan cevizlerini istemektedir. Ancak çocuk cevizleri oyunda kazandığını ve onları veremeyeceğini söyler. Orhan çocuğa mızıkçılık ettiğini söyleyince çocuk da ona asıl mızıkçının babası olduğunu söyleyerek hakaret eder. Bunun üzerine iki çocuk kavgaya tutuşur. Çocuk Orhan'ı yere düşürüp tekmelemeye başlar. Ardından Demir koşarak gelir ve kavga eden çocukları ayırır. Orhan babasına durumu anlatır. Çocuğun burnu kanamış, kıyafetleri yırtılmış ve toz toprak içinde kalmıştır. Okuldan kaçıp sokakta oyun oynayan Orhan'dan önce öğretmene kızması gerektiğini düşünen Demir okula gider. Okulun kapısını çalar ve kapıyı öğretmen açar. Demir öğretmeni çocuklara göz kulak olmadığı için azarlar. Ancak öğretmen artık öğretmenlik yapmadığını ve çocuklardan sorumlu olmadığını söyler. Demir hükümete vergi ödemekten kaçtığı için öğretmenler maaş alamaz hale gelmişlerdir. Öğretmen Orhan'a Demir yüzünden eğitimini tamamlayamayacağını ve bir serseri olmak zorunda kalacağını söyler. Ardından Demir uykusundan uyanır. Ödemediği vergilerden dolayı çocuğunun okuyamayacağı düşüncesi onu rahatsız eder. Ardından yeniden uykuya dalar.

Cevat'ın İşini Kaybetmesi Sahne 6'da Demir Cevat'ı dilenci kılığında görür. Bir elinde bohça diğerinde de su testisi olan Cevat Demir'in yanına gelir ve onu omuzlarından tutup sarsmaya başlar. Demir gördüğü dilencinin Cevat olduğuna inanmakta zorlanır. Demir Cevat'a neden dilenci gibi giyinmiş olduğunu sorar. Cevat Demir'e memleketini terk etmek zorunda kaldığını ve helalleşmek istediğini söyler. Memleketini terk etmesinin amacıysa yeni bir iş bulup çalışmak ve para kazanmaktır. Ancak Cevat nereye gitmesi gerektiğini bilmemektedir. Demir Cevat'a maaş alıp alamadığını ve memleketi neden terk etmek zorunda olduğunu sorar. Cevat işinden çıkarıldığını ve aç kalmamak için gurbete gitmek zorunda olduğunu söyler. Demir Cevat'a işten neden çıkarıldığını sorar. Devlet hazinede parası kalmadığından köprü projesini yarıda bırakmıştır. İşçilerden sonra Cevat'ın işine de son verilmiştir. Başka yerlere iş başvurusunda bulunmuş olan Cevat hiçbir yerden olumlu yanıt alamamıştır. Cevat Demir'e köprünün ödenmemiş vergiler nedeniyle bitirilemediğini söyler. Demir Cevat'ın işten atılmasına ve köprü inşaatının bitirilememesine sebep olduğu için çok üzülür. Bunun üzerine uykusundan uyanan Demir Cevat'ın sesini duyar. Babasının sesini duymuş ve kendisine seslenildiğini sanmış olan Cevat Demir'e seslenir. Demir Cevat'a önemli bir durum olmadığını söyler ve kâbus gördüğünü anladıktan sonra uykusuna geri döner.

Türk Askerinin Kurşunsuz Kalması ve Kasabanın İşgal Edilmesi Sahne 7'de Demir'i yattığı sedirden bir yabancı subay uyandırır. Yabancı subay Demir'e ordunun kasabaya girdiğini söyler. Yabancı subay Demir'e ülkelerini müdafaa edememiş olduklarını ve hiç zorlanmadan kasabaya girdiklerini söyler. Demir, Türk askerinin işgale izin vermeyeceğini söylese de yabancı subay ona evine kadar girmiş olduğunu söyler. Türk askeri karşı koymuş olsaydı bunu yapmaya cesaret edememiş olacağını söyler. Ardından yabancı subay Demir'den evi boşaltmasını ister. Zira askerlerinin açık alanda konaklamalarına izin vermeyecektir. Demir evin sahibi olduğunu söyler ve subaya karşı direnir. Ancak yabancı subay kaybeden ulusların hiçbir hak iddia edemeyeceklerini ve gerekirse onu silah zoruyla evden çıkaracağını söyler. Bu sırada bir Türk subayı görünür. Demir sevinç içinde Türk subayından yardım ister. Ancak Türk subayı silahında kurşun olmadığını ve Demir'i müdafaa edemeyeceğini söyler. Demir Türk subayına silahında neden kurşun olmadığını sorar. Türk subayı Demir'e vergi ödemekten kaçtığını ve bundan dolayı devletin kendisine kurşun veremediğini söyler. Yabancı subay Demir'i evden kovar. Bunun üzerine Demir sedire yığılır ve uyanır. Kendini sorgulamaya başlayan Demir başlangıçta bu kâbusları mide fesadından dolayı gördüğünü düşünmüşse de aslında vicdan azabı yaşıyor olabileceği ihtimali üzerinde durur. Vergi ödemekten kaçındığı ve usulsüzlük yaptığı için kendini suçlar.

Demir'in Sefaleti ve Hatasını Anlayıp Vergisini Ödemeye Gitmesi Daha sonra Demir dilenci elbisesiyle görünür. Elinde bir değnek vardır. Hasta, yoksul ve aç olan Demir zar zor "Memleket Hastanesi"nin önüne kadar gelebilmiştir. Soğuktan kemiklerinin donduğunu ve malıyla mülkünü kaybettiğini söyler. Yardım istemek amacıyla hastanenin kapısını çalınca karşısına hemşire çıkar. Hemşire ona ne istediğini sorar. Demir evini ve yurdunu kaybettiğini ve yardım istediğini söyler. Hemşireyse ona hastanenin geçmişte hastalara ve düşkünlere yardım ettiğini ancak bir süre önce kapanmış olduğunu söyler. Vergi hırsızlığı nedeniyle hastanenin kapandığını söyledikten sonra kapıyı kapatır. Uykusundan uyanan Demir ayağa kalkıp derinlemesine düşünmeye başlar. Gördüğü kâbusların mide fesadından ziyade vicdan azabından kaynaklandığına kanaat getirir ve Yusuf'a hak verir. Çekmecesine sakladığı vergi hırsızlığından kazandığı parayı alır ve onu devlete iade etmezse huzura kavuşamayacağını söyleyerek kapıdan çıkar.

Temalar

Dayanışma Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınıp 1933 yılında yayımlanmış olan *Vergi Hırsızı* adındaki mektep temsilinin ana izleği dayanışmadır. Babasından miras kalan üç emlakle çalışmadan rahat bir hayat yaşayan Demir, aynı zamanda emlaklerin değerlerini olduğundan daha düşük göstererek vergide usulsüzlük yapar. Demir'in aksine Yusuf ise bütün kazancını çalışarak sağlar ve yedi çocuk dünyaya getirmiştir. Vergi hırsızlığı yapan Demir'i ayıplar ve ona suç işlemekte olduğunu söyler. Yusuf'la görüşükten sonra gece kâbuslar görmeye başlayan Demir, devlete vergi ödenmemesi durumunda polislerin, muallimlerin, mühendislerin, subayların ve hastabakıcıların işsiz kalacaklarını görür. Emniyeti sağlayacak kolluk kuvvelerinin, çocukları yetiştirecek öğretmenlerin, yolları yapacak mühendislerin olmaması, vatani savunacak subayların ve hastalara bakacak hastabakıcıların olmaması düşüncesi Demir'i korkutur. Vergi hırsızlığı yaparak kâra geçtiğini sanan Demir aslında hem ülkesi hem de kendi zararına ciddi bir hata yaptığını fark eder. Devletin kurumlarını ayakta tutan ve halka çeşitli hizmetlerin götürülmesini sağlayan şey vergidir. Vergi en büyük dayanışma yoludur.

Dolayısıyla Demir yaptığı hatayı anlar ve hırsızlıktan sağladığı kazancı devlete iade eder. *Bir Yağmur Gecesi* adlı piyeste de benzer bir tema işlenmektedir.

Vatanseverlik Reşat Nuri Güntekin'in kaleme almış olduğu *Vergi Hırsızı* adlı oyunun başoyuncusu olan Demir'e karşı bir güç konumunda olan Yusuf ideal bir vatandaş tiplmesidir. Ülkesi ve devletinin refahı için yorulmadan çalışır ve vergilerini eksiksiz bir şekilde zamanında öder. Ülkesine daha iyi hizmet edebilmek için gurbete gitmiş ve daha sonra geri dönmüştür. Vatanının daha fazla çiftçiye, askere ve işçiye ihtiyacı olduğunu bildiğinden yedi çocuk dünyaya getirmiştir. İdeal bir vatandaşın nasıl olması ve nasıl davranması gerektiğinin anlatıldığı ve gösterildiği piyeste Yusuf adlı oyuncu ideal bir vatandaşın nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Vatandaşın devlete karşı olan malî sorumluluklarına değinilir. Gerçek vatanseverlik, ülkenin bekası ve refahı için çok çalışmak ve aynı bilince sahip vatandaşlar yetiştirmektir. Ülkelerine idealist bir bilinçle hizmet etmek isteyen polisler, öğretmenler, mühendisler, subaylar ve hastabakıcılar ödenmeyen vergiler nedeniyle görevlerini yerine getirememektedirler. Vergileri zamanında ve düzgün bir şekilde ödemek ülkenin refahı ve kalkınması için yapılabilecek en önemli vatandaşlık görevidir. Bilhassa bütün dünyada iktisadi bir buhranın yaşandığı bir dönemde tiyatro oyununun kaleme alındığı göz önünde bulundurulduğunda, eserin yazılış amacı daha iyi anlaşılacaktır.

Sahtekârlık Reşat Nuri Güntekin'in 1933 yılında Devlet Matbaası tarafından yayımlanmış mektep temsilinin başoyuncusu olan Demir miras yoluyla sahibi olduğu emlakler üzerinden gelir elde ederek çalışmaya ihtiyaç duymadan yaşamını idame ettirmektedir. Aynı zamanda bu emlaklerin değerleri üzerinde sahtekârlık yaparak vergi hırsızlığı yapar. Bu sayede haksız yoldan kazanç sağlayan Demir, ideal bir vatandaş tiplemesi olan Yusuf'la karşılaşır onunla yüzleştğinde vicdan azabı yaşamaya başlar. Hatta bu vicdan azabı onu fizyolojik olarak da etkiler ve mide sancuları çekmesine sebep olur. Uykularında kâbuslar görmeye başlayan Demir, vergi hırsızlığı yaparak ne tür felaketlere sebep olabileceğini görmeye başlar. Atatürk'ün altı büyük inkılabından ikisi olan devletçilik ve halkçılık göz önünde bulundurularak kaleme alınmış olan oyunun halkevlerinde ve okullarda sahnelenmesi amaçlanmıştır. Halkevlerinin en büyük amacıysa ülkenin her açıdan kalkınmasını sağlayacak vatandaşlar yetiştirilmesini sağlamaktır. Hem öğretmenlik hem de milletvekilliği yapmış olan Reşat Nuri Güntekin halkın aydınlatılması ve bilinçlendirilmesi konusunda sorumluluk almaktan çekinmemiştir. Oyun boyunca okurun/seircinin karşısına çıkan beş kâbusla halkı eğitmek amaçlanmaktadır. Gördüğü kâbusların ve mide sancılarının vicdan azabından kaynaklandığını anlayan Demir hırsızlıkla elde ettiği kazancı devlete iade eder.

Kişi İncelemesi

Demir (Sorumsuz/Duygusal)

Vergi Hırsızı adlı mektep temsilinin başoyuncusu olan Demir; ellili yaşlarda, gözlüklü ve zayıf bir adamdır. Babasından miras kalan emlakler sayesinde hayatı boyunca çalışmaya gerek duymadan rahat bir hayat yaşamıştır. Hayatı boyunca hiç çalışmamış olduğundan aşırı tembelleşmiştir ve çalışmaya adeta bir külfet gözüyle bakar. Emegini satmaya ihtiyaç duymadan mevcut sermayesiyle rahat bir hayat yaşamasına rağmen Demir vergi kaçırmaktadır. Sahibi olduğu emlaklerin değerini olduğundan daha düşük göstererek az vergi öder. Ancak tembelliği ve işlediği suçtan dolayı vicdan azabı duyan Demir mide sancısı çeker. Sancıların mide fesadından kaynaklandığını sansa da gördüğü kâbuslardan dolayı vicdan azabı çektiğini fark eder ve mide sancılarının bundan kaynaklandığını anlar. Beş sahne boyunca gördüğü kâbuslarda suçluluk psikolojisi içindedir ve çaldığı vergiler ona vicdani olarak büyük bir yük olur. Başlangıçta faydacı ve fırsatçı bir tipleme olarak sahnede görünen başoyuncu oyunun sonunda hatasını anlar ve bunu düzeltmek için eyleme geçer.

Huzursuz Babasından miras kalan emlaklerin değerini düşük gösteren Demir vergi kaçırmaktadır. Görmezlikten gelip reddetse de işlemiş olduğu suçtan dolayı vicdan azabı çeker ve bundan dolayı midesi sancılanır ve kâbuslar görür: "Demir (acı acı gülümseyerek) – Ben bazı sütlaç yediğim zaman bile eritinceye kadar akla karayı seçiyorum... Sen galiba ömrünü çok rahat geçirdin..." (Güntekin 1933, 6).

Tembel Çalışmak ve emek sarf etmek Demir için büyük bir yükür. Bütün hayatını hiç çalışmadan hazır para harcayarak geçirmiştir: "Demir – (...) Benim Allaha şükür babadan kalma üç beş parça emlakim var... Onlar sayesinde çalışmadan yaşıyorum..." (Güntekin 1933, 6).

Dostane Yıllarca dostluk etmiş olduğu Yusuf gurbete gitmiş ve uzun bir süre iki arkadaş hiç görüşmemiştir. Ancak Yusuf kasabaya dönüp kendisini ziyaret ettiğinde Demir ona ziyadesiyle yakınlık gösterir: “Demir (onu çağırarak) – (...) Senelerce bir arada yaşadık. Sonra o başka memlekete gitti... Ayrıldığımız zaman ancak sen yaşta vardık. (Yusufa dönerek) benim büyük oğlum Cevat...” (Güntekin 1933, 6-7).

Karamsar Yusuf’un yedi çocuğu olduğunu öğrenen Demir duyduklarına inanamaz. Zira Demir iki çocuğu bile ciddi zorluklar çekerek büyütüştür. Hayata karşı bakışı genel olarak olumsuzdur: “Demir – Yok yok şakaya gelir şey değil... Bu ağır yük her halde seni çok yormuştur” (Güntekin 1933, 8).

Sahtekâr Çalışmaya ihtiyaç duymadan hayatını idame ettirebildiği halde Demir yalan beyanda bulunup evrakta sahtecilik yaparak kâr elde etmeye çalışır. Küçük hesapların peşine düşmüş olan Demir devletten vergi kaçırmaktadır: “Demir – (...) Emlâkimden bir kısmına değerlerinden eksik bir fiat biçirdim... Böylece vergiyi de eksik veriyorum... Sen gelmeden evvel bunun hesabı meşguldüm... İki senede tam yüz yirmi buçuk lira kârım olmuş... İyi yapmadım mı?” (Güntekin 1933, 9).

Umursamaz İşlemiş olduğu suçtan dolayı vicdan azabı yaşayan Demir mide sancıları çeker. Ancak Demir hatasını kabul etmeyi reddeder ve mide fesadı geçirdiği yalanına kendini inandırır: “Demir (kendi kendine söylenir) – (...) Midem de yine ağırlık var bu gece... Yusuf’a söyleseydim “Devletin hakkını yedin de ondan,, derdi. Amma da yorulmuşum ha... (...) sanki Devlet benim birkaç kuruşuma muhtaçmış gibi...” (Güntekin 1933, 11).

Korkak Özellikle Yusuf’la karşılaştıktan ve yüzleştikten sonra derin bir vicdan azabı yaşamaya başlamış olan Demir uykusunda kâbuslar görmeye başlar. Gördüğü her kâbustan dehşet içinde uyanır: “Demir (birdenbire yatağında uyanır) – (...) Kan ter içinde kalmışım... Bak şu olan işlere... (Tekrar yatar... Yavaş yavaş uyur... Perde yine aralanır... Başka bir rüya... Pencerenin yerinde bir kapı... Üstünde mektep yazılı...)” (Güntekin 1933, 13).

Açgözlü İlk rüyasında bir hırsız tarafından soyulduğunu ve ülkede hiçbir polisin kalmadığını görmüş olan Demir uyanır uyanmaz çekmeceye sakladığı kara parayı kontrol eder. Rahat ve refah içinde yaşıyor olmasına rağmen küçük kazançlar elde etmek için sahtekârlık yapar: “Demir (birdenbire yatağında uyanır) – İmdat... İmdat... Paralarım... (Demir uykudan uyanır) Aman çok şükür rüyamış... (dolaba koşar, anahtarla açar)” (Güntekin 1933, 13).

Yusuf (Sorumlu/Mantıklı)

Vergi Hırsızı adlı oyunun başoyuncusu olan Demir’in karşısında karşıt bir güç olarak Yusuf konumlanır. Demir’in aksine Yusuf hayatını emek vererek kazanmaktadır. Vergisini öder ve devlete fayda sağlayacak hiçbir hizmetten geri durmaz. Demir’le aynı yaşta olmasına rağmen ondan çok daha sıhhatli ve gürbüzdür. Hiçbir sağlık sorununun olmamasını, gücünü, kuvvetini ve enerjisini çalışmaya ve hak yememeye borçlu olduğunu söyler. Devletten vergi kaçırdığını öğrendiği yakın dostunu ayıplar ve ona yaptığı şeyin yanlış olduğunu gösterir. Doğrucu Davut karakterinde olan Yusuf devletine, ailesine ve yakınlarına sadıktır. İlkeleri, değerleri ve inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Yusuf’un yedi çocuğu vardır ve her birini çok çalışıp devlete hizmet etmeleri için dünyaya getirmiştir. Yoksul olmasına rağmen çalışarak hayatını idame ettiren Yusuf vergilerini öder ve vergi kaçıran varsıl dostunu suçlar. Oyuna yön veren önemli bir karakter olarak ideal vatandaş tiplemesindedir ve tam anlamıyla bir vatanseverdir. Ona göre her vatandaş devlete olan yükümlülüklerini kusursuz bir şekilde yerine getirmelidir.

Huzurlu Devlete karşı olan sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getiren ve vergilerini düzenli olarak ödeyen Yusuf mutlu olmasının yanında çok çalıştığından kaynaklı olarak huzurlu da olduğunu ifade eder: “Demir (dikkat ve hasetle arkadaşına bakarak – Sen maşallah kırk bile görünmüyorsun... Saçlarında bir tek ak yok, yanaklarından kan damlıyor... Sıhhatin de galiba yerinde...” (Güntekin 1933, 5).

Çalışkan Demir’in aksine Yusuf hayatını çok çalışarak idame ettirir. Yedi çocuk sahibi olan baba onların iyi ve faydalı birer vatandaş olmaları için elinden geleni yapar: “Yusuf – Ne gezer? Benim ömrüm gece gündüz çalışmakla geçti” (Güntekin 1933, 6).

İyimser Çalışmak Yusuf'a güç, kuvvet, sıhhat ve enerji vermektedir. Ülkesinin, dünyanın ve insanlığın ancak çalışarak gelişebileceğine inanır: "Yusuf (gülerek) – (...) Dünyada çalışmak kadar insana sıhhat ve neşe veren şey olur mu?" (Güntekin 1933, 6).

Faydacı Yusuf'a göre devlete vergi ödemek halkın faydasına olduğu gibi bireylerin de faydasıdır. Aynı zamanda çok çocuk sahibi olarak hem ülkesine hem de kendine hizmet ettiğini söyler. Büyük emekler sarf ederek yetiştirdiği çocuklar yaşlılığında onun bakımını üstlenecektir: "Yusuf – Adam sen de... Ozamana kadar da onlar yetişirler, elimden tutarlar... Ben onlardan hiçbir dakika şikâyet etmemiş olduğum için umarım ki onlar da benden yüksünmezler..." (Güntekin 1933, 9).

Sadık Yusuf devlete ve kurumlarına fazlasıyla güvenir. Devletin kalkınması ve halkın refaha kavuşması için yükümlülüklerini hiç yüksünmeden yerine getirir. Devletin halktan topladığı vergilerle halka hizmet götürdüğüne kalpten inanır: "Yusuf – Ne yapalım Devletin ihtiyacı var... Koca bir memleketi, milleti, emniyet, rahat, saadet içinde yaşatmak kolay mı? Devlet bizden aldığını ziyadesine yine bizim iyiliğimiz için sarf ediyor..." (Güntekin 1933, 9).

Şaşkın Yıllarca dostluk etmiş olduğu Demir'in yalan beyanda bulunup evrakta sahtecilik yapıp devletten vergi kaçırdığına inanmak istemez: "Yusuf – Şaka söylüyorsun. (...) Yusuf – Ben seni doğru bir adam diye tanıyım da ondan..." (Güntekin 1933, 10).

Dürüst Demir'in devletten vergi kaçırdığını öğrenen Yusuf, eski dostunun hatasını yüzüne vurur ve düşünceleriyle hislerini hiç çekinmeden onunla paylaşır. Sahtekârlığının bedelini mutlaka ödeyeceğini söyler: "Yusuf – (...) Ben seni doğru bir adam diye tanıyorum... Bu yaptığın iş sana yaraşmaz... Bir gün cezasını çekersin... (Saatine bakarak) hem benim vaktim geldi..." (Güntekin 1933, 10).

Haklı Oyunun sonunda Demir Yusuf'un bütün söylemlerine ve uyarılarına hak verir. Yusuf'la konuştuğu andan itibaren yaşadığı vicdan azabı zirveye ulaşmış olan Demir, gördüğü kâbuslar nedeniyle devletten çaldığı parayı iade eder: "Demir – (...) Yusufun hakkı var... Ben çok fena ettim... (çekmeceyi açar... bir yığın para çıkarır) anlaşılıyor ki çaldığımı iade etmezsem bana uykular haram olacak..." (Güntekin 1933, 20).

Memurlar (Sosyal/Sorumlu/Duygusal)

Vergi Hırsızı adlı tiyatro oyununda farklı sahnelerde rol oynayan polis, muallim, Türk zabiti, Cevat ve hastabakıcı gibi karakterler devleti temsil etmektedirler. Devleti temsil eden her bir oyuncunun ödenmeyen vergiler nedeniyle ciddi derecede perişanlık yaşadığı ve yine her birinin işlerini kaybettiği görülür. Polis, vergisini ödememiş olan Demir'i savunacak durumda değildir. Zira işini kaybetmiştir ve artık kolluk gücü değildir. Aynı şekilde muallim de Demir'in ödemediği vergiler yüzünden işsiz kalmıştır. Artık herhangi bir çocuğun eğitiminden ya da öğreniminden sorumlu değildir. Türk zabiti de ecnebi ordularının işgali karşısında çaresizdir. Demir'in ödemediği vergilerden dolayı devlet kendisine kurşun bile tedarik edememiştir. Demir'in ödemediği vergiler nedeniyle köprü yapım çalışmaları yarıda kalmış ve Cevat işsiz kalmıştır. Yoksulluk ve işsizlikten dolayı Cevat memleketini terk etmek zorunda kalır. Yaşlanmış ve yoksullaşmış olan Demir yardım dilenmek için Memleket Hastanesi'nin kapısını çaldığında kapı duvar olur. Hastabakıcı, ödenmemiş vergiler nedeniyle hastanenin kapatıldığını söyler. Devletin sözcüsü ve kurumlarının temsilcisi konumunda olan karakterler Demir'e ders verir ve söylemleriyle onu uyarırlar.

Mahzun Evi bir hırsız tarafından soyulduktan sonra Demir karşısına çıkan polisten yardım ister. Ancak polis, ödenmeyen vergilerden dolayı artık polis olmadığını ve kendisine yardım edemeyeceğini söyler. Bundan dolayı polis memuru çok üzgündür: "Polis (mahzun bir tavırla) – Ben artık polis değilim... Sen Devletten vergi çaldın... Devlet te aylığımı veremedi..." (Güntekin 1933, 12).

Bilinçli Devletten neden maaş aldığını bilen polis görev bilincine sahiptir. Toplumun güvenliğini ve refahını gözetken polis aldığı düşük ücrete rağmen görev bilinciyle hareket eder: "(...) Senin verdiğin birkaç kuruş vergi hatırı için ben canımı tehlikeye koyuyor, her gece karanlık sokaklarda hırsızlarla, katillerle boğuşuyorum..." (Güntekin 1933, 12).

Edilgen Demir'in ödemediği vergiler yüzünden okul kapatılmış ve öğretmen işsiz kalmıştır. Mevcut durum karşısında öğretmenin elinden bir şey gelmez ve içinde bulunduğu olumsuz durumu

değiştirebilme gücüne sahip değildir: “Muallim (meyus bir tavırla) – Değilim... Dündenberi mektep kapandı... Çocuklar sokakta kaldı” (Güntekin 1933, 14).

Sitemkâr Demir, okuldan kaçan ve bir arkadaşıyla kavga eden oğlunu sokakta bulur. Bundan dolayı Demir öğretmeni azarlamak ister. Ancak öğretmen işine son verildiğini ve hiçbir çocuktan sorumlu olmadığını söyleyerek ona karşılık verir: “Muallim – (...) Hükûmete vergi vermekten kaçtın... O da bize aylık veremedi... Taşla geçinecek değiliz ya... Mektep te kapandı...” (Güntekin 1933, 15).

Mağdur Ödenmeyen vergilerden dolayı işini kaybeden Cevat mağdur bir duruma düşer. Yoksulluktan ve işsizlikten dolayı gurbete gitme kararı alır: “Cevat – Bilmiyorum... Ekmek aramağa... (...) Cevat – Beni işimden çıkardılar baba.. Aç kaldım... Bu hale geldim, açlıktan ölmek için gurbete gidiyorum...” (Güntekin 1933, 15-16).

Düşkün Demir’in ödemediği vergilerden dolayı Türk askeri ülkesini savunamaz hale gelir. Kasaba yabancı bir ordu tarafından işgal edilir. Devlet, subayına kurşun bile veremeyecek duruma düşmüştür: “Türk zabiti (bir tereddüitten sonra meyusane tabancayı yere atar.) – Tabancamda kurşun yok... Seni müdafaadan âcizim...” (Güntekin 1933, 18).

Yoksun Demir’in ödememiş olduğu vergilerden dolayı devlet kendini düşman ordularına karşı savunamaz. Kasabanın işgal edilmesiyle Demir evini ve mülklerini kaybeder: “Türk zabiti – Ne yapalım? Sen devlete vergi vermekten kaçındın... O da bana kurşun alacak para bulamadı...” (Güntekin 1933, 19).

Biçare Ödenmemiş vergiler nedeniyle devlet hastalarının, yaşlılarının ve düşkünlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz bir duruma düşmüştür. Yaşlı, hasta ve yoksul olan Demir hastaneye yardım dilenmek için gittiğinde taleplerine olumsuz yanıt alır: “Hastabakıcı – Bu hastanenin vazifesi senin gibi biçarelere hizmet etmektir... Fakat ne yazık ki içerde ne yiyecek, ne ateş, ne ilaç var... Hastane çoktan kapandı. (...) Evet sana çok acıyorum amma elimde bir şey yok...” (Güntekin 1933, 20).

Kaynakça

Demir, Bilal. *Tiyatro Yazarı Olarak Reşat Nuri Güntekin*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Güntekin, Reşat Nuri. *Vergi Hırsızı*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1933.

Peker, Hacire. *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro Oyunları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2019.